

SUSAN J. PEARSON: *The Rights of the Defenseless. Protecting Animals and Children in Gilded Age America*. University of Chicago Press, 2011. 280 s. 80 USD.

Den amerikanske historiker Susan J. Pearsons bog *The Rights of the Defenseless* er udsprunget af en videnskabeligt frugtbar interesse for forholdet mellem mennesker og dyr i det 19.-20. århundredes historie, der siden slutningen af 1990'erne har resulteret i en lang række solide engelsksprogede kulturhistoriske og socialhistoriske værker. Fokus har i mange tilfælde været på opkomsten af dyreværnsforeninger og ideer om dyrs rettigheder og på, hvordan disse strømninger kan bruges som indfaldsvinkel til periodens sociale, religiøse, videnskabelige og politiske forandringer.

Pearsons bog er i denne sammenhæng ikke epokegørende, men samtidig er den bestemt heller ikke blot endnu en bog i rækken af yngre, ofte kvindelige, amerikanske kulturhistorikers begavede historiske analyser af *human-animal relations*. *The Rights of the Defenseless* udmærker sig nemlig ved, at den reelt ikke handler om hverken børn eller andre dyr.

Bogens omdrejningspunkt er i stedet den retoriske og ideologiske kobling mellem børn og dyr, som amerikanske dyrerettighedsorganisationer udviklede og handlede efter i perioden efter den amerikanske borgerkrig. Særligt er det bogens ærinde at analysere, hvordan den dobbelte indsats for beskyttelse af børn og dyr indvævede sig i og bidrog til forandringer af samtidens eksisterende definitioner af begreber som frihed, smerte, rettigheder, statsmagt og lovhåndhævelse. Det er bestemt ikke de mindst interessante begreber at drøfte med udgangspunkt i en periode, der ligger mellem borgerkrigens forankring i slavespørgsmålet og den progressive periode i 1900-tallets begyndelse. Så selvom bogen koncentrerer sig om perioden 1870'erne til ca. 1900, den såkaldte *Gilded Age*, er det ikke kun dette gyldne tidsrum, der analyseres, men også de brudflader i begrebsopfattelser, der opstod mellem afskaffelsen af slaveriet på den ene side og det 20. århundredes videnskabelige og industrielle nybrud på den anden.

Et af de få børn, der optræder i bogen, er Mary Ellen Wilson. Hendes sag fra 1873 blev, ifølge både datidens medier og organisationernes senere historiske fremstillinger, årsagen til, at dyrebeskyttelse og børneværn i USA voksede sammen og blev håndhævet af de samme organisationer og de samme mennesker. Bogen indledes med opsummering af Mary Ellens historie: En kvindelig frivillig fra en velgørende

organisation i New York blev opmærksom på, at et plejebarn, Mary Ellen, blev mishandlet og holdt indespærret i sit hjem. Frustreret over, at loven ikke gav hjemmel til at fjerne pigen fra hjemmet, henvendte kvinden sig til Charles Bergh, den berømte og karismatiske leder af *New York Society for the Prevention of Cruelty to Animals* (SPCA). SPCA's frivillige dyreværnsforkæmpere havde på det tidspunkt opnået myndighedernes tilladelse til at fungere som privat betjentkorps med ret til at føre sager om dyremishandling og tvangsfjerne mishandlede dyr.

Som Bergh blev citeret for af journalisten Jacob Riis, da sagen efterfølgende ramte pressen, ville SPCA gerne bidrage til, at pigen i det mindste kunne nyde de rettigheder, der gjaldt for dyr, når hun nu ikke havde de samme som menneskebarn. Kort og godt tog SPCA affære, fjernede pigen fra hendes hjem og viderebragte hende til lægehjælp og hygiejnisk omsorg og senere til en ny og bedre plejefamilie. Forløbet blev ivrigt dækket af journalister, og sammenligningerne mellem Mary Ellen og et forsømt og forslået dyr blev ikke underspillet.

I kølvandet på sagen tog Berghs organisation børneværn på sig som et ekstra ressortområde, skiftede navn til SPCCA – *Society for the Prevention of Cruelty to Children and Animals* – og inspirerede tilsvarende organisationer til at gøre det samme. Stort set alle de eksisterende og tilkomne lokale grene af SPCA fulgte eksemplet og påtog sig den dobbelte rolle som børnenes og dyrenes beskyttere. Mange udvidede tilsvarende deres navn, men et flertal af organisationerne ændrede navn og identitet til *Humanitarian Societies*, hvilket i datiden klart signalerede, at der inden for denne organisation blev arbejdedet for alle værgeløse gruppers værn – både børn og dyr.

Med udgangspunkt i sagen handler bogens fire følgende kapitler om, hvilke grundlæggende mentale og begrebsmæssige parametre, der tillod den i datiden helt uproblematisk kobling mellem børn og dyr, men på dette grundlag analyseres også en lang række andre problemstillinger. Hovedspørgsmålet er om rettigheder. Det drejer sig ikke kun om, hvordan datidens rettighedsforståelse afhang af individets placering i samfundet og husholdningen, men også om, hvordan dyreværnsorganisationerne helt konkret fik og gjorde brug af den magt, de fik overdraget, til at virke som statens forlængede arm i privat regi. Bogen bliver med dette udgangspunkt en meget læseværdig analyse af grundlæggende begreber i amerikansk historie og selvforståelse; den behandler spørgsmål om individets og staternes frihed og selvbestemmelse og den potentielle modsætning til en regulerende og velfærds- og rettighedsbefordrende central statsmagt.

Bogen, som altså ved første øjekast er om børn og dyr, er derfor i virkeligheden en kulturhistorisk begrebsanalyse af amerikansk liberalismes mange facetter og dens udvikling i en formativ periode af det moderne amerikanske samfund. Som forfatteren selv formulerer det, handler bogen om »how reformers brought together the language of the heart with the power of the law in an ideology of sentimental liberalism« (s. 8).

Bogen er relativt kort, præcis 200 siders tekst, og derfor sprogligt og analytisk kompakt. Men den er letlæselig på grund af et godt sprog og konstant inddragelse af nye interessante paralleller, kildecitater og referencer. Samtidig åbner den dog op for så mange spørgsmål og forudsætter så meget indsigt i generel amerikansk historie, at man godt kunne have ønsket, den var lidt længere og mere eksplicit i sine følgeslutninger og konteksthenvisninger. Man skal holde tungen lige i munden for at følge med, men samtidig er det imponerende, hvor mange tråde der spindes undervejs i bogens tætte analyser af tidens retorik og begrebssammenhænge.

Et eksempel er den kulturelt funderede naturlige kobling mellem børn og dyr, der finder sted på så mange planer, at den synes både intuitiv og naturlig, og kun i bagklogskabens lys synes sær. Her introduceres til paralleller mellem tidens børneopdragelse, hvor puritansk afsky ved børns dyriske manerer og kravlen, afløses af mere romantiske og kærlige tilgange, og tidens udvikling i hestedressur, hvor pisk foreslås afløst af blide overtalelser, og hvor særlige 'hestehviskere' kunne give gode råd om både hestes og børns afretning (*the Rarey Method*). Også dyrenes og børnenes fælles hjælpeløshed, mangel på mæle, impulsivitet, hengivenhed, legesyge og bløde, kluntede bevægelser gjorde ligheden mellem børn og dyr så tydelig, at ingen stillede spørgsmålstegn ved den.

Koblingen mellem børn og dyr var også tydelig for dyreværnsforeningerne på et andet punkt: Børns opdragelse til kærlighed til dyr blev opfattet som en forudsætning for, at disse børn skulle blive til fremtidens humanitære og gode borgere. Denne opfattelse deltes af stort set alle datidens vestlige dyreværnsorganisationer, og deres formidling til børn i form af noveller, klubmagasiner mv. blev i vid udstrækning oversat og genbrugt over landegrænser. En række af de fortællinger, Pearson henviser til i SPCA's opdragelseslitteratur, findes såmænd også udgivet på dansk af Dyrenes Beskyttelses Kvindeforening, som beskrevet i undertegnede artikel »Kvinder, børn og andre dyr« i *1066 – Tidsskrift for Historie*, 2008:2

Bogens analyse af udvidelsen af det statslige magtmonopol til de frivillige organisationer og udvidelsens sammenhæng med manifestation af en mere indgribende statsmagt, er ikke bogens mest velskrevne kapitel, men måske det mest vidtrækkende. Her taber man lidt tråden til udgangspunktet, koblingen mellem børn og dyr, men det kan være anmelderens egne og forbenede kulturhistoriske interesse, der her farver vurderingen. Kapitlets pointe er, at billedet af en laissez faire-stat ikke holder; 1865-1900 var derimod en periode med stigende statslig intervention, som dyreværnsorganisationernes øgede magt kun er et af mange eksempler på.

Til gengæld er analyserne af organisationernes kobling mellem maskulinitet og humanitet og denne koblings effektive omsætning af medlidenhed til prompte fysisk og juridisk handling meget spændende. I en sammenligning med fx den danske dyreværnsbevægelse, hvor arbejdsområderne var delt op mellem kvindeafdelingen og den mandsdominerede overafdeling af Dyrenes Beskyttelse (og hvor børneværn ikke indgik), er den amerikanske version af dyreværn langt mere handlingsorienteret og maskulint præget. Personificeret i Charles Bergh var der ikke nogen modsætning mellem at være medfølelse og humanitær og at være en handlingens mand. Det var netop i den direkte håndhævelse af loven og som statsmagtens forlængede arm, at SPCA tiltrak sig opmærksomhed og fik en rolle som en integreret del af opretholdelsen af samfundets ro, orden og værdier. Ved at tiltage sig en meget synlig rolle fik foreningerne ofte en mere fremtrædende plads, end deres europæiske pendanter gjorde med deres mere oplysningsprægede og passivt opdragende virkemidler. I denne hårdtslående humanitære indsats var man ikke bange for at gribe til sentimentale argumenter, der ellers havde deres storhedstid i debatten om slaveri. Analysen af dyreværnsorganisationernes retorik viser, at *The Gilded Age* ikke udelukkende var rationel og pragmatisk. Et eksempel er den vanvittigt populære propagandabog *Black Beauty*, om en hests sørgelige skæbne, der brugte mange af de samme retoriske fif som abolitionisterne, og blev beskrevet som »Dyrenes Onkel Toms Hytte«. Samtidig var organisationernes slogan »We speak for those who cannot speak for themselves« en retorik, der til dels var overtaget fra bevægelsen mod slaveriet.

Et sidste analysekompleks i bogen skal også fremhæves, nemlig hvordan rettighedsbegrebet transformeres i det 19. århundredes Amerika. Det behandles i kapitlet »"The Rights of Whatever Can Suffer": Reconciling Liberalism and Dependence«. Med udgangspunkt i datidens mange retoriske og juridiske paralleller mellem slaver, børn og dyr analyseres, hvordan rettighedsbegrebet med tiden frigøres fra friheds-

begrebet, således at ikke længere kun uafhængige, selvforsørgende og produktive individer nyder rettigheder, men også individer, der reelt er underlagt andre eller ligefrem er andres ejendom. Her fokuseres der på en begrebsmæssig glidning fra et punkt, hvor rettigheder er noget, man har ud fra sine handlinger og muligheder for at bidrage til samfundet på baggrund af sin sociale position, til et punkt, hvor rettighed er baseret på følelser og moralsk inklusion af alle, der har mulighed for at påkalde sig medlidenhed og medfølelse. Kort sagt: Hvis du er i stand til at lide, har du også ret til at være fri for lidelse: »to prove rights, one needs to establish wrongs« (s. 113).

Dette skift afspejles i mange vestlige landes dyreværnslovgivninger fra 1800-tallets anden halvdel, hvor dyr begynder at blive beskyttet mod mishandling for at undgå deres egen lidelse. I ældre lovgivning var dyr derimod kun beskyttet i kraft af ejendomsretten: Man kunne blive straffet for at ødelægge andres ejendom, fx for at piske en anden persons hest. Den nye dyrelovgivning gik, også i Danmark, udover ejendomsretten og satte fokus på det lidende individ. Dermed kunne også dyrets ejer, eller barnets forældre, potentielt blive straffet for at forårsage lidelse. Beskyttelsen blev individualiseret og var ikke længere afhængig af, og placeret indenfor, individets tilhørsforhold i husholdningen eller slave- eller arbejdsmarkedsrelationer.

Bogen afrundes med en kort opridsning af, hvordan den naturlige kobling mellem børn og dyr i 1900-tallets første årtier langsomt opløses, men også får ny næring i tidens videnskabelige og pædagogiske teorier om barnets udvikling og artens evolution. Samtidig kommer der dog fokus på hjemmet og et ønske om dets opretholdelse, der ændrer tidligere idealisering af prompte tvangsfjernelse. Der opstår en formuleret fornemmelse af, at problemer skyldes et system og ikke nødvendigvis kun den enkelte fordrukne og voldelige person. Organisationerne søgte derfor nye veje til at beskytte de værgeløse, og her adskilles indsatserne for børn og dyr efterhånden og antager forskellig form, der gør den fælles organisatoriske forankring mindre oplagt.

Hvis man er interesseret i dyrehistorie, fordi man er interesseret i dyr, er det muligt, man skuffes over bogen. Men hvis man, som anmelderen, mener, at dyrehistoriens berettigelse er, at den tilbyder nye vinduer ind til kendte historiske problemstillinger og begreber, så er *The Rights of the Defenseless* et meget fint, lille, men tæt pakket eksempel på, hvad denne tilgang egentlig kan.

Jeg tror, denne bog er det mindst dyrehistoriske af de dyrehistoriske værker, jeg har læst. Som sådan bidrager den meget smukt til at koble et let kuriøst binstregshistorisk felt til store og alment vigtige

spørgsmål, som oftest tages op i klassiske politisk-historiske discipliner. Derfor kan bogen være et glimrende sted at starte for historikere, der ikke nødvendigvis er interesseret i børn eller dyr eller deres historie, men med denne bog kan få en fornemmelse af, hvordan kompleks transformation af centrale politiske og ideologiske begreber kan hænges sammen med langt mere banale og sentimentale ting som plejebørn og hundehvalpe.

Anne Katrine Gjerløff

MICHAEL MANN: *The Sources of Social Power*, bd. 4. Globalizations, 1945-2011. Cambridge University Press 2013. 492 s. 35 USD. Adgang til e-udgave via Det Kongelige Bibliotek.

Inden for genren historisk sociologi er Michael Mann, University of California, LA, et kendt og anerkendt navn. Han værdsættes af nogle for sit metodiske program: At definere og beskrive magt på fire niveauer – ideologisk, økonomisk, politisk og militært – uden at give nogen af dem apriorisk forrang. De fire aspekters relative vægt svinger med de historiske omstændigheder, og de er viklet sammen i et åbent format således at et begreb som »samfundsstruktur« ikke giver mening hvis man forstår det sådan at bestemte synlige lokale institutioner og gruppedannelser på håndgribelig og udtømmende vis definerer en fast, lukket ramme for det sociale liv. Med det her anmeldte fjerde og sidste bind – det første udkom i 1986 – afslutter Mann et universalhistorisk arbejde som strækker sig fra tidernes morgen til nutiden, men med hovedvægt på moderne tid. Det 20. og 21. århundrede optager halvdel af det samlede værk. I det følgende diskuteres især det økonomiske aspekt i Manns behandling af tiden efter 1945.

Grundpræmissen er at USA efter 1945 var – og er – globalt dominerende i både økonomisk og militær henseende, og at magtens sammenvævede former har dannet grundlag for globalt hegemoni. Vesteuropa var den vigtigste indflydelsessfære på grund af sin geostrategiske placering og betydning som handelspartner. Derfor bliver den socioøkonomiske og politiske udvikling i USA hovedgenstand for bogens analyser. Vesteuropa dækkes i mindre grad, men øvrige områder kun i yderst begrænset omfang. USA afgjorde vilkår og spilleregler for resten af verden, dels proaktivt, ved sin egen politik, men også fordi en så mægtig stats og så stor og stærk en økonomi blotte tilstedeværelse på den globale scene i sig selv er rammesættende. Det lyder logisk nok, men hvis det, som lovet i titlen, er meningen at skrive en historie om globa-